

Mijn vader de admiraal

Thea Doelwijn

‘Kom dan, kom dan,’ roepen de kerkklokken.

‘We komen!’ antwoordt moeder. Ze weet nog een andere straat die naar de kerk leidt en sleept me mee. Maar nee, het lukt niet, alle wegen ernaartoe zijn afgesloten met hekken van prikkeldraad. Later horen we dat in de buurt van de kerk een razzia werd gehouden.

Maar goed, we lopen en lopen, de ene straat na de andere, als ik het mij goed herinner op blote voeten in houten sandalen. Ik, drie jaar oud, jammer en huil. Zúlke grote blaren heb ik op mijn hielen.

‘Jammer niet zo,’ zegt moeder. ‘Denk aan je vader. Strijden in de oorlog, dat is pas erg.’

Vader strijdt in de Tweede Wereldoorlog. Dat zegt moeder altijd. Op plechtige toon. Vijf jaar lang is hij op zee aan het vechten, terwijl wij in Amsterdam suikerbieten eten en grote blaren op de voeten krijgen.

Wat het eten betreft, ik ruik nog de geur van gekookte bloembollen en suikerbieten en word weer misselijk.

Ergens in die oorlogsjaren is mijn vader naar Suriname, zijn geboorteland, gevaren. Dat heeft hij mij verteld. Bovendien heb ik een zichtbaar bewijs: ik heb er een filmpje van. Stel je voor, mijn vader heeft een filmtoestel, in de oorlog al! Natuurlijk zie ik die achtmillimeter filmpjes pas als de oorlog voorbij is.

En wat filmt hij?

In de eerste plaats de zee. Dat vindt hij zeker mooi, al dat grijze water. O nee... ik zie het al: daar vaart een oorlogsschip. En mijn vader vaart ook op een oorlogsschip. Ze passeren elkaar op zee en mijn vader filmt. Zie je het voor je?

En dan komt hij thuis, thuis in Suriname. Ze varen de Surinamerivier op. Het grote schip blijft midden op de rivier liggen. In kleine bootjes wordt de bemanning aan wal gebracht, naar de steiger aan de Waterkant.

Kijk, daar ligt de Goslar. Pa, heb je de boeg van dat gezonken schip

gezien? Het is een Duits schip en iemand van de bemanning heeft het laten zinken, omdat de boot met geheime Duitse papieren niet in Surinaamse of Nederlandse handen mocht vallen.

Dus mijn vader filmt de waterkant van Paramaribo. Kijk, daar lopen de Nederlandse bazen: forse witte heren in wit uniform, hoge officieren en admiraals. Mijn vader en zijn vrienden zijn niet zo hoog...

En nu gaat mijn vader naar huis.

Hij filmt het grasveld van de burens. Mijn vader is een goede filmer. Secondenlang zie je grassprietjes. Nu richt hij de camera op de koeien. Knap, hoor pa. En daar is zijn moeder (mijn oma) en een voor een komen alle broers en zussen (mijn ooms en tantes) te voorschijn om hun oudste broer te begroeten. Alleen Bert, de tweede zoon, is er niet bij...

Je ziet op de film dat iedereen trots is op pa, die naar Holland is gegaan en nu langskomt met een oorlogsschip.

Oma wil maar al te graag de uniformen van haar zoon wassen. De zussen Anna en Esther helpen haar met strijken, met van die kleine bouten waarin ze kolen stoppen. Mijn vader filmt de witte hemden en broeken aan de waslijn.

's Avonds zitten ze bij elkaar in de voorzaal. Op de houten tafel brandt een kokolamp, een olielamp. Het licht van die lamp zorgt voor extra gezelligheid, maar ook voor extra geheimzinnigheid.

Pa moet vertellen. 'Op een keer,' zegt hij, 'werkte ik op een onderzeeër en schoot de vijand onze boot lek. Gelukkig kon de bemanning nog boven water komen en in kleine boten vluchten. Niets heb ik meegenomen, geen tas, geen geld, geen kleren. Als je vlucht, denk je alleen maar: rennen voor je leven!'

Benjamin, de jongste broer, lacht. 'Zwemmen voor je leven,' zegt hij.

'En hier,' vraagt pa, 'hoe is het hier in Suriname? En waar hangt Bert uit?'

Niemand vertelt hem echter waar Bert is. Zijn moeder, broers en zussen praten over van alles en nog wat, ze babbelen eromheen. Benjamin begint over de Amerikanen. 'Ze zijn hier om het bauxiet te beschermen. "Hello, you there, like some candy?" Zo praten ze.'

Anton lacht: 'En ze houden vreselijk van onze meisjes! Dollars hebben die yankees, en grote motoren. Logisch dat onze meisjes ook van hen houden.'

‘Ik niet,’ zegt Anna. ‘Voor mij zijn ze te opschepperig.’
‘Anna is bij het Vrouwelijk Vrijwilligers Korps,’ vertelt mijn oma trots.

‘Surinames Grote Bustes Parade,’ giechelt Benjamin achter zijn hand.

Esther knijpt hem in zijn arm.

‘Au, ik kan het ook niet helpen dat het Korps zo wordt genoemd.’

Nu gaat Frans opscheppen: ‘Jullie in Europa kunnen de oorlog niet winnen zonder ons bauxiet. In Amerika maken ze er aluminium van en daarna vliegtuigen. En de piloten vliegen met onze aluminium vleugels naar Europa om daar bommen te werpen en Duitsland uit te schakelen. En als de Duitsers zijn verslagen, dan... dan...’ Hij begint te fluisteren: ‘Dan worden wij’ – en hij praat opeens met hoofdletters – ‘Baas in Eigen Huis. Dat zegt Bert.’

Pa richt zich tot zijn moeder, hij wil nu de waarheid horen: ‘Waarom is Bert mij niet komen begroeten?’

‘Jongen,’ zegt zijn moeder zachtjes, ‘Bert heeft mij schande gegeven.’

‘Wat heeft hij dan gedaan?’

‘Hij is bij de Gehindi,’ zegt Benjamin met ontzag in zijn stem.

‘De wat?’

‘De Geheime Inlichtingen Dienst. Die heeft hij met een paar vrienden opgericht om oom Wim te bevrijden. Niemand wil vertellen waar oom Wim zit, maar de Gehindi zal hem opsporen en laten ontsnappen.’

‘Is dat oom Wim Bos Verschuur?’ vraagt mijn vader.

Benjamin knikt.

‘Van hem heb ik nog tekenles gehad,’ zegt pa. ‘Vertellen jullie alsjeblieft eens duidelijk wat er is gebeurd.’

Zijn moeder begint: ‘Er worden veel mensen opgesloten, mensen met Duitse namen, prostituees en meneer Bos Verschuur. Je weet wel, die Statenlid die zo fel is. Oom Wim en een heleboel mensen willen dat Suriname niet langer een kolonie van Nederland blijft. Zij willen gelijkwaardigheid. Nu heeft het Bestuur van ons land speciale gevangnissen ingericht, die ze interneringskampen noemen. In een daarvan zit meneer Bos Verschuur.’

‘Wat zegt oom Wim over gelijkwaardigheid?’ briest pa. ‘Wat een onzin. Jullie zijn nooit in Nederland geweest. Anders zouden jullie die

onzin wel uit je hoofd zetten. Wat Nederland kan, kunnen wij niet. Daar zijn wij te onontwikkeld voor.'

Nu begint iedereen door elkaar te praten. Frans springt op en slaat op de tafel. De olielamp trilt, de schaduwen trillen mee.

'Jongen, beheers je,' berispt zijn moeder hem.

'Hij moet niet zulke nonsens zeggen,' schreeuwt Frans. 'Oom Wim heeft het Bestuur erop gewezen dat wij nu aan onze onafhankelijkheid moeten werken. Kijk hoe belangrijk ons land is, die Amerikanen zijn niet voor niets hier. Altijd willen de Nederlanders ons achter houden, gouverneur Kielstra voorop, maar die tijd is voorbij. We zijn niet meer achterlijk, we gaan het heft in eigen hand nemen.'

'Wat een oproerige taal.' Pa schudt zijn hoofd.

'Maar koningin Wilhelmina is het met ons eens,' zegt Esther, 'die wil ook geen kolonies meer.'

'Oom Wim heeft hoge Amerikaanse vrienden en vertelt ze alles,' weet Anna. 'Dat kan gouverneur Kielstra niet hebben, daarom is oom Wim opgesloten.'

Esther vult aan: 'Bert heeft voor de Gehindi een artikel geschreven: "Suriname slaapt". Ze hebben zelfs een lidmaatschapskaart van de Amerikaanse Geheime Inlichtingendienst nagemaakt. Dat hebben ze hier in huis gevonden.'

'Zo'n schande,' zegt mijn oma. 'Politie in mijn huis, alles keerden ze binnenstebuiten, alle papieren van Bert namen ze mee. En mijn zoon werd geboeid afgevoerd. En we mogen hem niet eens bezoeken.' Ze kijkt heel verdrietig.

Benjamin gaat naar haar toe. 'Niet huilen, mammatje. Zal ik een verhaal vertellen?'

'Ja, vertellen,' roepen Anna en Esther. 'Er is een nieuwe anansitori gemaakt. Die is leuk! Anansi de spin heeft weer eens een list bedacht: hij verkleedt zich als Amerikaan.'

'Wacht,' zegt mijn oma, 'ik schenk eerst een kop cacao voor iedereen in.'

En terwijl ze genieten van de warme chocolademelk luisteren mijn vader, zijn moeder, broers en zussen naar het nieuwe verhaal.

'Ertintin,' roept Benjamin.

'Tintintin,' antwoordt iedereen.

En dan begint het verhaal...

Op een dag loopt een Amerikaans schip de haven van Paramaribo binnen. Anansi kijkt zijn ogen uit. Hoog en groot is dat schip, en vol Amerikanen.

‘Hello,’ spreekt hij een van hen aan.

‘Hello.’

‘What you eat?’

‘Kalkoen!’

‘En what you drink?’

‘Whisky,’ lacht de Amerikaan.

O, wat heeft Anansi een dorst. Nee, die dorst valt wel mee, honger heeft hij. Kalkoen! Zou dat op kip lijken of op eend? Zijn vrouw, Ma Akoeba, houdt van kippen en eenden. Ze lopen vrij en blij rond op hun erf.

‘Wanneer ga je er een slachten?’ vraagt Anansi elke dag.

‘Ik slacht nog liever jou,’ zegt Ma Akoeba boos.

Dan verzint Anansi een list...

Op een dag zegt hij tegen Ma Akoeba dat hij heeft kennisgemaakt met iemand van het Amerikaanse schip. Nee, niet zomaar iemand, nee, met de hoogste man van die boot: de kapitein. Die kapitein heeft hem, Anansi, uitgenodigd aan boord en ze hebben samen gegeten: kalkoen!

En nu... nu zal de kapitein hem, Anansi, vereren met een bezoek.

Ma Akoeba vindt het maar niets. ‘Wat moet ik tegen hem zeggen, ik ken geen Engels,’ moppert zij.

‘Maar Engels kent jou,’ grapt Anansi. ‘Ik heb hem verteld hoe lekker jij kunt koken. Yes or no?’

‘Ook dat nog, er is niets in huis.’

‘Daar vind je wel wat op,’ zegt Anansi vol vertrouwen. ‘Ik ga een fles whisky zoeken.’

Op dat moment roepen alle broers en zussen van mijn vader: ‘Bato, wij waren erbij!’ Dat hoort zo bij een spinverhaal, je moet niet alleen maar luisteren, af en toe moet je ook wat zeggen of zingen.

Benjamin vertelt verder:

‘Wacht,’ roept Ma Akoeba nog, maar Anansi is al weg.

Een kwartier later hoort Ma Akoeba: klop, klop, klop.

‘Wie is daar?’

‘Mi, the kapiten,’ zegt Anansi. Want die is het. Hij heeft zich verkleed als Amerikaanse kapitein, met een kakelbont hemd, witte broek, zeemanspet en zonnebril met zwarte glazen.

Ma Akoeba doet open en Anansi groet: ‘Hello, you Anansi waif?’

‘Yes, yes,’ stamelt Ma Akoeba en zij nodigt hem met een handgebaar uit om binnen te komen.

‘Maak licht,’ schreeuwt zij zenuwachtig tegen haar kinderen.

‘No, no licht,’ beveelt de Amerikaan. ‘Joe no si mai ai siki,’ en hij wijst op zijn donkere zonnebril.

Ma Akoeba haalt opgelucht adem, ze kan bijna alles verstaan: de kapitein heeft zieke ogen! Dat Engels lijkt op Surinaams!

Ma Akoeba legt in het Surinaams uit dat Anansi whisky is gaan halen en dat zij een kip voor hem zal slachten.

‘Is troe?’ vraagt kapitein Anansi verrast. O, wat heeft hij een honger!

‘Troetroe,’ zegt Ma Akoeba. Ze is blij dat ze hem weer verstaat en brengt hem al snel een groot bord eten.

De Amerikaan eet alles op, boert en staat op. Het spijt hem, maar hij kan niet langer op Anansi wachten. Hij komt morgen wel terug.

‘Bato, wij waren erbij,’ roepen alle broers en zussen weer.

Een kwartiertje later komt Anansi thuis.

‘Waar bleef je nou?’ gilt Ma Akoeba. ‘Ik sta ook overal alleen voor.’

‘Waar stond je dan voor?’ wil Anansi weten.

‘Die Amerikaanse vriend van jou. Hij is hier een hele kip komen opeten.’

‘Dat is niks,’ zegt Anansi. ‘Op dat schip van hem zetten ze hele kalkoenen op tafel.’

‘Laat hem dan op dat schip blijven. Ga naar hem toe en zeg dat je morgen niet thuis bent.’

‘Goed hoor, ik ga morgen wel naar dat schip. Misschien kan ik een paar flessen whisky van hem overnemen, want in dit hele land is voor gewone burgers geen druppel whisky te vinden.’

Wie staat de volgende dag weer voor de deur? De kapitein uit Amerika! ‘Waar is Anansi?’

Wordt hij nog kwaad ook als Ma Akoeba hem vertelt dat Anansi naar zijn schip is gegaan. ‘Ik heb hem zo gastvrij ontvangen en wat

doet hij... Laat hij me hier op een droogje zitten.'

Dat kan Ma Akoeba niet op zich laten zitten.

'Joe wani eend... doks?'

Mm, eend. De kapitein wil het wel eens proberen. 'Is swiet?'

'Zeer switi,' antwoordt Ma Akoeba.

De volgende dag heeft Ma Akoeba er genoeg van. De kapitein komt wéér langs. Hij is nog niet binnen of hij vraagt: 'Wat heb je vandaag gekookt, waif?'

'Dit,' gilt Ma Akoeba en zij laat haar tamarindezweep zien.

'Niet slaan,' roept Anansi geschrokken uit. 'Mi no Amerikan!'

Nu wordt Ma Akoeba pas echt kwaad. Ze slaat hem zo hard en zo lang dat zijn lichaam bijna in twee stukken breekt.

Nu moet je de broers en zussen van mijn vader horen: 'Kijk maar eens goed naar een spin. Je kunt het nog steeds zien.'

En ze barsten in lachen uit.

Alleen hun moeder lacht niet mee. Die moet aan haar zoon Bert denken. 'Als ze hem maar niet slaan in de gevangenis,' zegt ze zachtjes.

De volgende dag gaat pa in zijn witte uniform naar de politie. Hij ziet er indrukwekkend uit. Iedereen kijkt naar hem. Voor de poort zegt hij... Ja, wat heeft hij eigenlijk gezegd? Ik denk dat hij heeft gezegd dat hij de admiraal is en dat hij in de oorlog vecht. Zijn broertje Bert is een lastpak, maar de jongen moet wel voor zijn moeder en broertjes en zusjes zorgen. 'Laat Bert vrij,' zegt de zogenaamde admiraal.

Binnen een uur is Bert op vrije voeten. Pa scheldt zijn broer uit. 'Jongen, je moet voor ma zorgen en je gedragen. Hoe haal je het in je hoofd om zo vrijpostig en oproerig te zijn?'

Bert lacht hem uit: 'Je bent ouderwets. We gaan door met vechten voor onze vrijheid, maar ik zal beter opletten.'

Dat de moeder dolgelukkig is dat haar oudste zoon zijn broer heeft bevrijd, dat kun je je voorstellen.

Jaren later ging ik, de zoon van de admiraal, naar Suriname. En mijn oma heeft het hele verhaal wel tien keer in geuren en kleuren verteld.

Literatuur: Ben Scholtens: *Suriname tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Anton de Kom Universiteit, Paramaribo 1985.